

Олександр Добржанський (Чернівці)

Іван Франко та Степан Смаль-Стоцький: понад три десятиліття взаємин

Про взаємини Івана Франка з відомим українським політичним діячем, ученим, професором Чернівецького університету Степаном Смаль-Стоцьким досі писалося мало. Єдина публікація, яка безпосередньо стосується цієї теми належить М. Возняку і вийшла друком у літературно-науковому додатку газети “Новий час” за 1938 рік [1]. У цьому повідомленні відомий франкознавець проаналізував листування двох видатних діячів (11 листів С. Смаль-Стоцького до І. Франка, які тепер зберігаються у відділі рукописів Інституту української літератури ім. Т. Шевченка НАН України).

Деяка інформація про стосунки І. Франка зі С. Смаль-Стоцьким міститься в монографії В. Даниленка та О. Добржанського “Академік Степан Смаль-Стоцький. Життя та діяльність” [3]. Однак автори не ставили перед собою завдання дослідити ці взаємини докладно і торкнулися їх лише побіжно.

Першу письмову згадку, що засвідчила знайомство І. Франка та С. Смаль-Стоцького, знаходимо у 1884 році. Тоді І. Франко готувався перебрати редакцію газети “Зоря” й шукав талановитих літераторів, щоб залучити їх до співпраці. Він звернувся до С. Смаль-Стоцького через його шкільного товариша В. Коцовського, у той час – співробітника “Зорі”, з пропозицією стати постійним дописувачем до газети. С. Смаль-Стоцький відповів згодою і через В. Коцовського передав привіт І. Франкові [3: спр. 1618: арк. 739]. Однак тоді надії І. Франка на редакторство не сповнилися. Саме з того часу відносини між обома стали постійними, активізуючись в окремі періоди.

Одним із періодів поглиблення стосунків був кінець 80-х – початок 90-х років XIX ст. С. Смаль-Стоцький та інші члени чернівецького товариства “Руська бесіда” займалися поширенням збірки І. Франка “З вершин і низин”, сприяли публікації в літературно-науковому додатку до газети “Буковина” “Зерна” перекладів болгарських пісень, які зробив І. Франко. Про ці переклади С. Смаль-Стоцький писав: “Дуже Вам красно дякую за таку цінну річ. Вони мені дуже сподобалися” [2: спр. 1602: арк. 177].

Інший напрям взаємин був пов’язаний з підготовкою до друку повного зібрання творів Ю. Федьковича, за що взялася буковинська “Руська бесіда”, доручивши очолити цю справу С. Смаль-Стоцькому. Останній розіслав звернення до всіх, хто мав або міг мати відомості про “буковинського соловія”. З І. Франком він радився, як краще опублікувати твори Ю. Федьковича, пропонував передати матеріали до Чернівців, щоб не дублювати публікацію творчого доробку Ю. Федьковича. Зокрема, він писав: “Отже, і з тої сторони взявши не потреба одного і того самого, аж по

два рази друкувати і собі, що непотрібно, конкуренцію робити. Зрештою, прошу се добре зважити, і мені ласкаво написати, що Ви думаєте. Гадаю, що всіх творів Федьковича буде то найменше на 6 спорих томів. Потім ще в особний том подам єго біографію, характеристику, оцінку творів, зі всіма матеріалами до біографії. Не знаю ще, чи буду споминки рїжних людей містити при єго творах, як се Драгоманов в виданню Кобзаря зробив, чи аж в біографії – се рїшится пізніше. Я маю вже в руках цінні споминки про Федьковича. Лучше отже буде, коли б Ви мені ще помогли в збиранню матеріалів, за що Вам дуже буду вдячний з своєї сторони, а не менше і тутка зі своєї. Тож прошу Вас о поміч, тим більше, що в моїх руках находить ся далеко більше матеріалів, як у Вас, а діло вийде спільними силами...” [2: спр. 1602: арк. 178–179].

Про видання творів Ю. Федьковича знаходимо згадки ще в кількох листах С. Смаль-Стоцького до І. Франка. Але чернівецький професор з різних причин не зумів довести справу з виданням до кінця. Завершилося все тим, що на початку ХХ ст. товариство “Руська бесіда” передала права на публікацію повного зібрання творів Ю. Федьковича товариству “Просвіта” у Львові. І тепер уже І. Франко пропонував різні можливості щодо публікації матеріалів про Ю. Федьковича, які зібрав С. Смаль-Стоцький. У листі до О. Маковея 1901 року він писав: “Щодо проф. Стоцького, то він, мабуть, помиляється: не всі папери “Просвіти” прислано до Тов[ариства] Шевч[енка], бо не прислано, власне, паперів Навроцького, а в тім числі й того листа, який цитує Огоновський (“Іст[орія] р[уської] літератури”, II, 656). Так само говорив мені Горбаль про якісь рукописні німецькі вірші Ф-ча, які він вислав проф. Стоцькому. Що се за вірші? Чи ті, які прислано до Наук[ового] тов[ариства] ім Шевч[енка]?”

З матеріалом, який зібрав проф. Стоцький, я думав би найліпше зробити так: нехай проф. Стоцький дасть (на кошт Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка) переписати їх, сколаціонує копії і пододає до них свої уваги, словом, прилагодить їх вповні до друку, то вони будуть надруковані в четвертім томі під його фірмою, як його власний причинок під окремим титулом. Коли ж би на се у нього не стало часу, то чом би йому не прислати чи оригінали, чи копії до Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевч[енка], де евентуальний редактор IV тому мусить їх використати” [6: т. 50: 173].

У листах до І. Франка С. Смаль-Стоцький повідомляв, де можна знайти окремі матеріали, що стосувалися життя Ю. Федьковича. 1902 року він писав І. Франкові: “...звертаю Вашу увагу, що в Варшавських “Klasach” з р. 1873 за серпень, ч. 424 том XVIII є на стор. 102 розвідка про Федьковича і гарний, зрештою ніде не виданий образ. Варта було б зробити з сего кліш і помістити в виданню” [2: спр. 1634: арк. 329].

1888 року сталася ще одна подія, яка спричинила пожвавлення стосунків С. Смаль-Стоцького та І. Франка, у Чернівцях побачив світ перший випуск журналу “Руська школа”. С. Смаль-Стоцький був редактором та головним видавцем цього часопису і покладав на нього великі надії. Він пропонував І. Франкові про-рецензувати журнал і взяти участь у продовженні видання. І. Франко поставився

до цієї пропозиції схвально і підготував необхідні матеріали. Однак коштів для продовження видання не було. Про це С. Смаль-Стоцький декілька разів повідомляв свого львівського товариша. Тільки 1890 року вдалося отримати 200 золотих ринських. І С. Смаль-Стоцький почав працювати над другим випуском “Руської школи”. Це ще більше активізувало листування. Декілька разів вони зустрічалися у Чернівцях і Львові. Тим паче, що 1890 року, після того, як у Львівському університеті І. Франкові не дозволили завершити вищу освіту, він подався до Чернівців, де йому було надано цю можливість. У листі до М. Драгоманова 7 грудня 1890 року І. Франко писав: “Оце приходилось уже два рази побувати в Чернівцях. Я там записався на лекції Стоцького і Калужняцького, лекції обох сих професорів мені подобалися без порівняння ліпше, ніж лекції Огоновського, – все видно більш європейський метод науковий” [6: т. 49: 264]. Цього ж року І. Франко подарував С. Смаль-Стоцькому свою книгу “В поті чола. Образки з життя робочого люду” з написом: “Вельмишановному Професору і щирому Другови д-ру Степанови Смально-Стоцькому, щиросердечний і вдячний І. Франко” [2: спр. 2318: арк. 238].

У 1891 році другий випуск “Руської школи” вийшов з друку. Відкривався він статтею С. Смаль-Стоцького й Т. Гартнера “Про план науки руської мови в гімназіях”. Далі були вміщені “Задачі і метода історії літератури” І. Франка та “Слов’янські перекази о пожертвованню власної дитини” М. Драгоманова. Завершували випуск замітки І. Франка та С. Смаль-Стоцького. Безсумнівно, за науковим рівнем цей випуск став вагомим явищем у інтелектуальному житті Буковини й Галичини. Це окриляло С. Смаль-Стоцького. Він мріяв перетворити “Руську школу” в центральний науковий орган південноукраїнської України і недобррозичливо ставився до намірів Товариства ім. Шевченка започаткувати видання “Наукових записок”. Він писав Франкові: “Тадав я справді, що саме в пору вибираюся з “Руської школи”, бо вже здавалося, що товариство ім. Шевченка осілося з своїм збірником науковим, тимчасом ні. Не досить, що має за “Зорю” 400 зр. недобору, ще хоче і за “Збірник” викинути гроші. Чи не ліпше було б, щоб вложити ті гроші в “Зорю”, а там видобути єї з недоборів? А так і тут і там кириня, а крім того робиться конкуренцію” [2: спр. 1607: арк. 509].

Однак коштів знову не було, обіцянки влади не виконувалися. С. Смаль-Стоцький до кінця 1893 року не втрачав надії, про що й писав І. Франкові, але так нічого й не зумів добитися. Отже, проект, пов’язаний з “Руською школою”, незважаючи на підтримку І. Франка, С. Смаль-Стоцькому не вдався. Це, безумовно, негативно позначилося на розвиткові українського громадського життя в краї й становленні Чернівців як важливого центру українства в Австро-Угорщині. Але у співпраці І. Франка та С. Смаль-Стоцького – це вагома сторінка, яка засвідчувала чимало спільних інтересів, особливо у видавничій справі.

І. Франко завжди високо цінував наукові заслуги С. Смаль-Стоцького. Він уважно стежив за публікаціями чернівецького професора, відзначав його заслуги у дослідженні української мови, літератури, історії, вказував на упущення, робив

поради. Зокрема, у статті “Писання І. П. Котляревського в Галичині” І. Франко згадував про внесок ще гімназиста і бурсака Ст. Смаль-Стоцького у підготовці до друку першого тому Руської бібліотеки Онишкевича, в якій було опубліковано “Енеїду” Котляревського [6: т. 31: 334].

Остання чверть ХІХ ст. в Галичині та на Буковині пройшла під знаком боротьби проти етимологічного правопису за утвердження фонетичного, який ґрунтувався на вимозі фіксувати знаки у письмі так, як вони звучать у розмовній мові. Перемога фонетичного правопису мала велике значення для подальшого розвитку української освіти. Професор Чернівецького університету С. Смаль-Стоцький спільно з німецьким дослідником слов’янських мов Т. Гартнером розробив принципово нову граматику української мови, створену на основі фонетичного правопису. Це було значною перемогою в науці про українську мову, і її високо оцінив І. Франко. Про це він писав у статті про професора Омеляна Огоновського: “Менше щасливий був покійний (О. Огоновський. – О. Д.) зі своєю граматикою... Першу редакцію його граматики внаслідок острої рецензії проф. Партицького відкинула рада шкільна, а хоча по доконанні поправок другу редакцію й видрукувано і одобрено для гімназій, то вже по кількох літах скасовано її і заведено нову граматику проф. Стоцького та Гартнера, основану на системі фонетичній і уложену в дусі здобутків сучасної лінгвістики європейської” [6: т. 43: 360].

Великий Каменяр зробив чимало для поширення серед великого загалу української громадськості набутоків чернівецького професора. Аналізуючи результати значної дослідницької роботи, котру провела група учених і в їх числі польський збирач українського фольклору О. Кольберг, російський М. Сумцов, українські – М. Драгоманов, П. Житецький та Тершаковець, І. Франко наголошував, що останній здійснив “одинокий уступ” “та й то йдучи за слідами Міклошича та проф. Смаль-Стоцького” [6: т. 42: 76]. В іншому місці І. Франко, підсумовуючи здобутки української літератури в 1899 році, підкреслив: “У Чернівцях наприкінці 1899 року вийшла гарна розвідка професора Смаль-Стоцького “Буковинська Русь”. Він дав рецензію на цю книгу в Літературно-науковому віснику за 1900 рік, зауваживши: “В тій книжечці мусимо повитати перший систематичний і на основі документального матеріалу зроблений огляд історії, просвітного, літературного і національно-політичного руху буковинської Руси, огляд якого для галицької Руси на жаль ще не маємо і не швидко будемо мати” [6: т. 33: 150]. І. Франко зазначив, що сильним місцем книги став розділ про шкільництво, а слабше і незавершено показано розвій економічного і громадського життя, історію українського літературного руху на Буковині. Підсумовуючи, І. Франко писав: “...праця професора Стоцького писана живо, горячо, він оглядає історію справи, до якої прилип усею душею, справи любові і дорогої йому. Він остро судить усіх тих, хто по його думці шкодив тій справі, але при тім оком об’єктивного вченого з поза деталей і особистих інтересів уміє добачувати все одно, головне: елементарний зріст сили, освіти, свідомости руського народу. З сего погляду книжка професора Стоцького впливає на нас, як подув свіжого вітру

в спеку: вона осявіжує, додає сили” [6: т. 33: 151]. Отже, і в наукових справах у І. Франка та С. Смалья-Стоцького було взаєморозуміння.

Зовсім по-іншому розвивалися їхні взаємини в політиці. І. Франко займав радикальніші позиції, прагнучи поєднувати соціальні та національні інтереси. С. Смалья-Стоцький був поміркованіший, лояльний до офіційної австрійської влади, на перше місце в політиці ставив національні пріоритети і національну ідею, але обмежуючись переважно освітньо-культурними справами. Найяскравіше це проявилось у ставленні до політики “нової ери”. С. Смалья-Стоцький та буковинські народовці повністю її підтримали і продовжували підтримувати навіть після того, як частина народовців, які були біля витоків компромісу, на чолі з Ю. Романчуком у 1894 році відмовилася від цієї політики. І. Франко разом з рештою радикалів від самого початку скептично поставився до “нової ери”, заперечуючи її позитивні можливості.

1896 року С. Смалья-Стоцький зробив спробу окреслити програмні завдання народовського руху не тільки на Буковині, а й усій півавстрійській Україні. У газеті “Буковина” він опублікував серію з понад двадцяти статей під загальною назвою “Політика реальна” [5]. У цій праці учений спробував осмислити становище українського руху на середину 90-х років XIX ст., охарактеризував окремі політичні сили українства і окреслив найважливіші завдання боротьби, переважно, знову ж таки, в національно-культурній сфері. Він закликав максимально використати ті можливості, які відкривала австрійська конституція, а вже потім іти далі, у разі потреби, й на опозицію до офіційної влади. Досить гостро поставив С. Смалья-Стоцький питання про політичні принципи й програму діяльності народовства. Він наголошував, що у народовців загалом немає чітких і ясних національних принципів. Без таких принципів опозиційність також не могла дати бажаних результатів. Викладаючи власне бачення цієї проблеми, С. Смалья-Стоцький писав, що у народу має бути щось одне, спільне, котре б усіх об’єднувало, додавало охоти й сили до праці. “Тим одним, – стверджував він, – є і може бути лиш ідея національна. Одна лиш ідея національна може в нас будити надію, що колись вплинемо наверх” [5: 74]. Конкретизуючи це положення, він писав: “...треба змагати до того, щоб вибороти собі незалежність, щоб вийти з упосліженого становища і стати попліч з другими народами до загальнонародської культурної праці... Для того то справа самостійности руского народу мусить належати до політичної програми Русинів і з тої точки програмової не можна ані на волос попустити, бо вона є істиною самої програми” [5: 74]. С. Смалья-Стоцький вважав, що такої національної самостійності можна досягти в межах Австро-Угорської імперії.

Досить різко С. Смалья-Стоцький розкритикував радикалів і прихильників Ю. Романчука. Непримиренну позицію займав він щодо москвофілів, підкреслював шкідливість їхньої діяльності, закликав не йти з ними ні на які компроміси. Далі він висунув низку програмних вимог, які мали б покращити національну свідомість народу, піднести національні ідеали на належний рівень, згуртувати й активізувати український рух навколо національних гасел.

У відповідь на ці публікації С. Смаль-Стоцького І. Франко виступив з великою критичною і полемічною статтею “Реалісти чи кар’єристи” у журналі “Житє і слово” за 1896 рік. Оцінюючи загалом “Реальну політику”, він писав: “...се справді ціла книжка, се не зовсім звичайна у нас публіцистична праця!” І далі: “...в праці тій не брак розумних і ширих думок, не брак такого, з чим вповні кожний мусить згодитися, та при тім багато сумнівного або й зовсім невірного, так що конечне було докладне єї обговорення, щоби відділити зерно від полови” [8: 74]. Звичайно ж, як один із тодішніх лідерів галицьких радикалів, він відкинув усі критичні випадки проти них. Доречно вказав на деяку сумбурність викладу, відсутність чіткої думки в багатьох місцях, надмірне сподівання на успішну співпрацю з владою, обмеженість програмних положень. Водночас, у запалі полеміки, І. Франко чомусь не захотів заглибитися в суть “національних засад”, які виклав С. Смаль-Стоцький. “Що се за національні засади? Чи національність може бути засадою?... поняття “національної засади” вважаю абсурдним”, – писав він. І підкреслював: “...для нас національність не є засадою, а фактом, а дорогою, по котрій треба йти, а вихідною точкою, з котрої треба виходити, чимсь даним, що ми принесли з собою на світ, так само як очи, ніс і т. д. Те, що я русин, є для мене не засада, а факт елементарний” [8: 81–82]. І. Франко тут перебільшував та ідеалізував рівень національної свідомості українців Австро-Угорщини кінця XIX ст. Для багатьох питань “Хто він за національністю?” зовсім не було фактом елементарним, а в умовах національної нерівності та гноблення, полонізації, румунізації, мадяризації та онімечення недооцінювати значення цієї проблеми було особливо небезпечним.

Але загалом критика І. Франка щодо поглядів С. Смаль-Стоцького була слушною. Він дуже точно зауважив: “Руська інтелігенція і кацапи очевидно заслонили весь духовний горизонт автора, так що руського мужика він бачить тільки мов крізь сито. А коли порівняємо ту національну язиково-азбучну програму з програмою наших москвофілів, то побачимо, що коли термін “руський” заступити терміном “руській” обі програми вийдуть тотожні буква в букву” [8: 91].

Ще один раз І. Франко і С. Смаль-Стоцький перетнулися в політичних дискусіях на початку XX ст. Пов’язано це було з полемікою між газетою “Буковина”, за якою стояв С. Смаль-Стоцький, і чернівецьким молодіжним товариством “Січ”, яке відстоювало гасло незалежної України у газеті “Молода Україна”. “Буковина” скептично поставилася до цієї передчасної ідеї, і писала: “Думка наша була така, що сей ідеал дуже трудний до осягнення; що минувшина нам тут нічого не може; що бажанне своєї держави і розуміне, яка би вона мала бути, у молодіжи не виразне; що ідеал сей може накликати ще більший гнет на українців у Росії, та що краще робити дальше культурну роботу для народу, яку ми вже почали робити, і не морочити собі голову неосяжними ідеалами” [4]. Дискусія тривала декілька місяців. Нарешті в полеміку втрутився І. Франко. У “Літературно-науковому віснику” він вмістив одну з найкращих статей на суспільно-політичні теми “Поza межами можливого”. Як ніколи, він був конкретним, точним і переконливим. Щодо публі-

цистів з “Буковини” І. Франко писав: “...контраргументація “Буковини” основана на вбогій арсеналі “просто хлопського розуму”, блискучо доказала повну незгожість і недостаточність цього арсеналу для рішення таких широких і скомплікованих (складних. – *О. Д.*) питань”. Далі І. Франко критикував ідеї М. Драгоманова та марксистську ідеологію за нехтування національними проблемами. “Все, що йде поза рами нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді б прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді б широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації” [6: т. 45: 284]. І в кінці поставив усі крапки в дискусії про ідеали. “Ідеал національної самостійності в усякому погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас покищо, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого, – писав І. Франко. – Нехай і так. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його здійснення, лежать просто таки під нашими ногами, і що тільки від нашої свідомості цього ідеалу, від нашої згоди на нього буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до нього, чи може звернемо на зовсім інші стежки” [6: т. 45: 285].

Незважаючи на деякі політичні розходження, І. Франко і С. Смаль-Стоцький продовжували підтримувати контакти. 1900 року поет звернувся до С. Смаль-Стоцького з проханням вивчити можливості проходження габілітації у Чернівецькому університеті. Однак С. Смаль-Стоцький у цьому не міг допомогти, пояснюючи, що в колегії професорів повністю переважають німці, які з підозрою ставилися до І. Франка як політично неблагонадійного. Тому він пропонував І. Франкові звернутися до міністра освіти або до відомого славіста В. Ягича (керівника докторату І. Франка), який мав значний вплив у цьому міністерстві. Як відомо, І. Франкові так і не дали змоги пройти габілітацію.

Останній лист С. Смаль-Стоцького до І. Франка, який зберігся, датується 1908 роком. Він стосувався прохання чернівецького професора не допустити виключення відомого громадського діяча Олександра Барвінського з Наукового товариства ім. Шевченка, яке мало статися на засіданні філологічної секції 27 лютого 1908 року. С. Смаль-Стоцький не міг бути присутнім на засіданні і тому й звернувся до І. Франка. Цей лист засвідчував, що взаємини між ними значно поліпшилися, вони зустрічалися декілька разів у Львові і С. Смаль-Стоцький передавав привіт дружині та тещі поета [2: спр. 1634: арк. 329].

У ХХ ст., приїжджаючи до Чернівців, І. Франко зупинявся лише в С. Смаль-Стоцького. Так сталося, наприклад, 1909 року, коли І. Франко прямував на лікування до Одеси. Австрійська влада не хотіли йому дати візи на в'їзд до Росії, і С. Смаль-Стоцький допоміг йому у цьому. Про це гарні спогади залишив син С. Смаль-Стоцького – Роман.

А найвідоміший приїзд І. Франка до Чернівців відбувся на запрошення студентського товариства “Січ” у 1913 році. В українському Народному домі І. Франко читав свого знаменитого “Мойсея”. У нього залишилися найкращі спогади про

перебування в Чернівцях, гостювання в родині Смаль-Стоцьких. Мабуть, тоді ж І. Франко попросив професора виступити на урочистостях з нагоди сорокаріччя його творчої діяльності. Цей виступ було опубліковано в газеті “Діло”, а також окремою відбиткою під назвою “Характеристика літературної діяльності І. Франка”. Підкреслюючи значення літературної діяльності І. Франка, С. Смаль-Стоцький особливо високо поцінував внесок письменника у вироблення, очищення, збагачення літературної мови. “Без пересади можна сказати, що наша теперішня літературна мова – мова Франка. У него вірш повний ніжності, мелодійности, грації, проза відзначається високим, поетичним легом, а форма найніжніша, блискуча”, – писав він [9: 19].

Водночас С. Смаль-Стоцький розкрив трагізм долі письменника, конфліктність його таланту. “Його гаряча душа рвалася до суцільної гармонійности, широкої діяльності, – дійсність ставила його перед самі урізки, щербки, прогалини: він кидався на всі боки, заповнював прогалини, латав, піднімав повалене, валив те, що поставили не до ладу, будував нове, шукав способів підняти до роботи більше рук. Велика сила оттак розбилася на дрібні окрушки. Така доля усіх людей перехідних епох, пори “тяжкого перелому”, в якій Франкови приходилося працювати” [9: 19].

Як згадував С. Смаль-Стоцький, І. Франкові дуже сподобався цей виклад, за який він “широ дякував, бо найшов в нім найліпше зрозуміння своєї творчості” [10: арк. 86–87].

10 березня 1914 року замість вже сильно хворого І. Франка і за його рекомендацією С. Смаль-Стоцький очолив філологічну секцію НТШ.

Після смерті видатного письменника і вченого С. Смаль-Стоцький, на жаль, опублікував тільки одну статтю про творчість свого багаторічного колеги “Франко і українська літературна мова”, в якій ще раз аргументовано розкрив величезний внесок Івана Яковича в розвиток української літературної мови. Характерно, що вперше про це С. Смаль-Стоцький писав ще 1888 року.

Понад тридцять років тривала співпраця І. Франка і С. Смаль-Стоцького. Вона дає нам цікаві приклади взаємин двох непересічних постатей. Безсумнівно, головним у цих взаєминах був І. Франко. С. Смаль-Стоцький завжди був прихильником його письменницького і наукового талантів, про що неодноразово наголошував у листах та публікаціях. Їхня співпраця давала чимало корисного обом, сприяючи розв’язанню великої кількості наукових та життєвих проблем. І водночас вона була потрібною і всьому українству, всім, хто на початку ХХ ст. прагнув успішного розвитку української літератури, освіти, науки, національної сили українського народу.

Література:

1. Возняк М. С. Смаль-Стоцький і І. Франко // Літературно-науковий додаток “Нового часу”. – 1938. – Ч. 33–38.
2. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України. – Ф. 3. І. Франко.

3. Даниленко В., Добржанський О. Академік С. Смаль-Стоцький. Життя і діяльність. – К. – Чернівці, 1996.
4. Самостійна Україна // Буковина. – 1900. – 25 червня.
5. Смаль-Стоцький С. Політика реальна // Буковина. – 1896. – Ч. 53–88.
6. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
7. Франко І. Буковинська Русь // Літературно-науковий вісник. – 1900. – Т. 9.
8. Франко І. Реалісти чи кар'єристи? // Житє і слово. – 1896. – Т. 5.
9. Смаль-Стоцький С. Характеристика літературної діяльності І. Франка. – Львів, 1913.
10. ЦДДА України у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 779.

Марія Федунь (Івано-Франківськ)

Відблиски долі Івана Франка в мемуарних портретах його сучасників

Постать Івана Франка та його діяльність – непересічне явище в житті не лише Галичини, але й цілої України та світу. Серед зацікавлень письменника були поезія, проза, драматургія, літературознавство, суспільно-громадська робота тощо. Нині ми послуговуємося цілою лавиною спогадів про Каменяра, котрі відкривають багатогранність не лише його діяльності, але й характеру, показуючи всеохоплюючу людяність та душевну велич поета національної честі. Сучасники Каменяра залишили нам низку мемуарних портретів про українського пророка, в котрій прослідковуємо відблиски долі письменника, де тісно переплелися радість і журба. Та й сам він подарував нам не тільки свої спомини, автобіографічні твори, але й думки, котрі стосуються літературознавства, зокрема жанру мемуаристики. О. Дей у книзі “Спогади про Івана Франка” подав досить цікаве висловлювання письменника, яке розкриває погляд І. Франка на такий, здавалося б з першого погляду, мало оригінальний жанр, яким є мемуаристика. Митець писав з цього приводу так: “Спогади – це справді – “Dichtung und Wahrheit”¹. Чим більше і щиріше мемуарист силкується переносити вповні, з усіма фарбами і тонами той образ далеко минулих подій, який лишився в його душі, тим більша небезпека, що він до того образу додасть щось зайвого, пізнішого, нанесеного течією часу. Але ж зусилля в противний бік подати лише голі контури картини, лише силуети або навіть дерев’яні рамки – ще шкідливіше для вірності споминів, бо дає скелет замість живого тіла, пустопорожню тінь замість живої дійсності” [10: 5]. Не можемо принагідно не зауважити, що письменник був надзвичайно прискіпливим, оцінюючи точність подачі матеріалу, котрий стосувався його біографічних даних. Тому й з’явилися на світ “Причинки до автобіографії”, в яких автор спростував певні неправильно подані однією особою епізоди його життя. Високо ставив письменник й автобіографічні твори. А в своєму доробку

¹ Творчість і правда (нім.).